

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ КОЛЕДЖІВ

METHODOLOGICAL ASPECTS OF THE FORMATION OF CIVIL COMPETENCE OF TECHNICAL COLLEGE STUDENTS

У статті здійснено характеристику методики формування громадянської компетентності студентів технічних коледжів. Узагальнено, що формування громадянської компетентності студентів в освітньому середовищі технічних коледжів має розроблену методику, яка забезпечувала позитивну динаміку розвитку усіх компонентів досліджуваної компетентності. Упровадження запропонованої методики опиралось на сукупність визначених психолого-педагогічних умов. Підсумовано, формування громадянської компетентності здобувачів передвищої технічної освіти крізь призму забезпечення аксіологічного середовища апелювало до: засвоєння студентами теоретичної системи знань у галузі громадянськості, формування громадянських цінностей здобувачів, цілей і мотивів соціально активної діяльності, розширення досвіду громадянської діяльності. Для вирішення зазначених завдань методика реалізації окреслених психолого-педагогічних умов увірнула палітру різноманітних методів і форм організації освітньо-виховної діяльності студентів. Особливе місце в актуалізації громадянської проблематики у змісті дисциплін, які вивчають студенти технічних коледжів, відводили навчальним курсам «Історія України», «Громадянська освіта», «Основи правознавства». В експериментальних групах лекційні та практичні заняття з обраних дисциплін організували у формі проблемних лекцій. Залучення студентів до діяльності органів студентського самоврядування було організовано через діяльність Клубів підтримки громадянської активності. Такі структурні підрозділи надавали студентам технічних коледжів можливість брати участь в управлінні закладом фахової передвищої освіти; розвивати ініціативу участі у житті освітньої організації, організувати та проводити культурні та просвітницькі заходи. Куратори допомагали студентам знайти сфери особистісно та суспільно-корисної діяльності, визначити доручення, коло обов'язків, за яке вони нести будуть відповідальність перед студентським колективом. Такі соціальні доручення розширювали досвід їхньої участі у різних видах діяльності, зокрема громадянської спрямованості, що сприяло реалізації четвертої психолого-педагогічної умови дослідження.

Ключові слова: студенти, громадянська компетентність, освітній процес, технічні коледжі, досвід соціально активної

діяльності, система фахової передвищої освіти.

The article describes the method of formation of civic competence of students of technical colleges. It is summarized that the formation of civic competence of students in the educational environment of technical colleges has developed a methodology that ensured the positive dynamics of the development of all components of the studied competence. The implementation of the proposed methodology was based on a set of defined psychological and pedagogical conditions. In summary, the formation of civic competence of students of advanced technical education through the prism of providing an axiological environment appealed to: students' assimilation of the theoretical system of knowledge in the field of citizenship, formation of civic values of students, goals and motives of socially active activity, expansion of experience of civic activity. In order to solve the mentioned tasks, the methodology of implementation of the defined psychological and pedagogical conditions absorbed a palette of various methods and forms of organization of educational and educational activities of students. A special place in the actualization of civic issues in the content of disciplines studied by students of technical colleges was given to the courses «History of Ukraine», «Civic education», «Basics of jurisprudence». In the experimental groups, lectures and practical classes on selected disciplines were organized in the form of problem-based lectures. The involvement of students in the activities of student self-government bodies was organized through the activities of Clubs supporting civic activity. Such structural subdivisions provided students of technical colleges with the opportunity to participate in the management of the institution of professional preliminary higher education; develop the initiative of participation in the life of the educational organization, organize and conduct cultural and educational events. The curators helped students to find spheres of personal and socially beneficial activity, to determine the assignment, the range of duties for which they would be responsible to the student body. Such social assignments expanded the experience of their participation in various types of activities, in particular civic orientation, which contributed to the implementation of the fourth psychological and pedagogical condition of the study.

Key words: students, civic competence, educational process, technical colleges, experience of socially active activity, system of professional preliminary higher education.

УДК 378:567:89/67
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/74.31>

Маланчук С.В.,
аспірант
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах економічної, політичної та соціокультурної глобалізації, які відбуваються у світовому співтоваристві, з одного боку, та становлення парадигми цінностей громадянської освіти конкретної держави, економічної та соціально-культурної

регіоналізації країн, з іншого боку, у національній системі фахової передвищої освіти особлива увага спрямовується на виховний аспект підготовки особистості до соціальної діяльності як громадянина. Його практична реалізація будується з урахуванням зростання культурного плюралізму, тому опирається не тільки на загальнолюдські

цінності та традиції світової культури, а й на особливості національної культури, історію України, її соціокультурні традиції та звичаї. На сучасному етапі існування нашої держави одним із пріоритетних виховних завдань технічних коледжів є формування громадянськості, патріотизму та національної самосвідомості студентів на основі державної ідеології. Задля того, щоб випускники закладів передвищої технічної освіти оволоділи здатністю до відповідального соціального та політичного вибору, здійснення своїх громадянських прав та усвідомлення своїх цивільних обов'язків доцільно оновлювати методику формування їхньої громадянської компетентності. Адже від рівня сформованості цієї компетентності значною мірою залежать перспективи розвитку українського суспільства та національна безпека держави загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми, що розглядається в статті та означення аспектів загальної проблеми, яким присвячено статтю. Завданням системи освіти є підготовка не лише компетентного фахівця, але й соціально активної особистості, котра володіє сукупністю громадянських компетентностей. Саме тому питання розвитку студентів як громадян демократичної держави [10, с. 74] актуалізується у проблемному полі педагогіки. Здійснені дослідження у напрямі виокремлення педагогічних умов формування рис громадянськості у старшокласників в умовах полікультурного регіону (Н. Богомолова [1]); ефективного формування громадянської компетентності в учнів на уроках трудового навчання (Н. Вовк, В. Кринична [2]); громадянської активності студентів університету засобами студентського самоврядування (О. Войчун [3]); громадянської компетентності у майбутніх учителів початкових класів засобами сучасної правової культури (І. Ковальчук, С. Марчук, І. Чемерис [4]); громадянської культури старшокласників на основі сімейних традицій (В. Мірошніченко, Т. Грузевич [5]); громадянської відповідальності як складової громадянської компетентності здобувачів освіти закладу загальної середньої освіти (Л. Паніна, Л. Авдимирець [6]); громадянської компетентності студентів закладу вищої освіти (Г. Чорна [11]) та ін.

Взаємодію в освітньому середовищі як чинник розвитку громадянської компетентності молоді розглядала С. Позняк [7], визначивши мотиватори розвитку громадянської компетентності студентської молоді в освітньому середовищі [8]. Цінними є висновки Л. Романишиної щодо методичних аспектів експериментальної роботи в межах формування громадянської компетентності студентів технічних коледжів [9]. Однак, проблему формування громадянської компетентності студентів технічних коледжів в теорії і практиці педагогіки

досі не вирішено. Вона потребує розробки інноваційних методичних рішень.

Метою статті визначено характеристику особливостей упровадження методики формування громадянської компетентності студентів в освітнє середовище технічних коледжів.

Результати дослідження. Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням наукових результатів. У межах авторського дослідження формування громадянської компетентності студентів в освітньому середовищі технічних коледжів розроблено методику, яка забезпечувала позитивну динаміку розвитку усіх компонентів досліджуваної компетентності. Упровадження запропонованої методики опиралось на сукупність визначених психолого-педагогічних умов, а саме:

- забезпечення аксіологічного середовища для становлення громадянської самосвідомості студентів;

- насичення й оновлення змісту дисциплін гуманітарного циклу громадянською проблематикою шляхом застосування інформаційно-комунікаційних технологій;

- використання потенціалу студентського самоуправління для розвитку громадянської активності й розширення соціального досвіду студентів;

- психолого-педагогічний супровід самовизначення студентів у сфері громадської діяльності. Визначені педагогічні умови передбачали вивчення студентами експериментальних груп курсів «Історія України», «Громадянська освіта», «Основи правознавства» за авторською методикою.

У навчально-виховній роботі технічних коледжів названі психолого-педагогічні умови формування громадянської компетентності студентів реалізувалися паралельно. Для цього використовували виховне середовище закладів передвищої технічної освіти, його предметний, інформаційний, змістовний, соціальний та культурний простори (сукупність виховних заходів, робота студентських засобів масової інформації тощо). Такий вектор діяльності забезпечував упровадження першої психолого-педагогічної умови.

Разом з тим, реалізація першої психолого-педагогічної умови передбачала інтеграцію навчальної та позанавчальної діяльності студентів технічних коледжів шляхом об'єднання в єдине ціле складових освітнього процесу на основі їхньої взаємозалежності та взаємодоповнюваності. Формування громадянської компетентності здобувачів передвищої технічної освіти крізь призму забезпечення аксіологічного середовища апелювало до: засвоєння студентами теоретичної системи знань у галузі громадянськості, формування громадянських цінностей здобувачів, цілей і мотивів соціально активної діяльності, розширення

досвіду громадянської діяльності. Для вирішення зазначених завдань методика реалізації окреслених психолого-педагогічних умов увібрала палітру різноманітних методів і форм організації освітньо-виховної діяльності студентів. Значною ефективністю у цьому напрямку наділені інтерактивні методи виховання, оскільки створюють необхідні умови для занурення студентів в усвідомлене «переживання» індивідуальної та колективної діяльності, накопичення досвіду громадянської діяльності. До інтерактивних методів, які використовували у межах дослідження належали такі: соціальне проектування, кейс-стаді, веб-конференції, тренінги, ігрові семінари, рольові, ділові ігри та квести та ін.

Особливе місце в актуалізації громадянської проблематики у змісті дисциплін, які вивчають студенти технічних коледжів, відводили навчальним курсам «Історія України», «Громадянська освіта», «Основи правознавства». В експериментальних групах лекційні та практичні заняття з обраних дисциплін організовували у формі проблемних лекцій. Для цього використовували, зокрема, метод евристичних питань. Останній традиційно застосовується для збору інформації в умовах проблемної ситуації або для упорядкування уже наявних знань у процесі вирішення творчих завдань.

Крім того, у ході лекційних та семінарських занять активно застосовували метод колективної творчої діяльності та навчального дослідження, заснований на цілеспрямованому використанні інтуїтивно-образного, метафоричного мислення студентів. Специфічною рисою даного методу є те, що пошукова діяльність майбутніх фахівців технічної сфери будується як принципово спільна, обговорення та відбір емоційно-образних аналогій ведеться в атмосфері тісної міжособистісної взаємодії. У процесі такої експериментальної діяльності викладачі використовували прямі аналогії, емпатичні аналогії (міркування з погляду іншого), символічні аналогії.

У межах реалізації третьої психолого-педагогічної умови активно застосовували потенціал органів студентського самоврядування. Розробляючи авторську методику формування громадянської компетентності студентів технічних коледжів, студентське самоврядування тлумачили як форму організації життєдіяльності колективу закладу фахової передвищої освіти; засіб згуртування колективу, що створює умови для розвитку самостійності у прийнятті та реалізації рішень щодо досягнення суспільно значущих цілей. Його метою була підготовка майбутніх громадян до участі у громадському самоврядуванні, виховання організаторів, лідерів. У нашому дослідженні залучення студентів до діяльності органів студентського самоврядування було організовано через діяльність Клубів підтримки громадянської

активності. Такі структурні підрозділи надавали студентам технічних коледжів можливість брати участь в управлінні закладом фахової передвищої освіти; розвивати ініціативу участі у житті освітньої організації, організовувати та проводити культурні та просвітницькі заходи. Згадані клуби функціонували при технічних коледжах під час упровадження розробленої методики формування громадянської компетентності студентів на засадах добровільності, гуманності та демократизму з урахуванням інтересів та потреб студентів. Стаючи членами клубу студенти організовували та брали участь у заходах, що підтримують традиції закладу освіти, регіону та країни загалом; розробці атрибутики коледжу: емблема, гімн; організації дозвілля для студентів; колективній творчій соціальної діяльності відповідно до інтересів тощо.

Розвиток самоврядування в експериментальних групах передбачав залучення більшості студентів до управління своїм колективом. Через цю діяльність здобувачі передвищої технічної освіти могли зміцнити сферу дружніх стосунків, набути досвіду демократичних відносин, сформувані громадянську позицію, мотивацію до оволодіння громадянською компетентністю. Куратори допомагали студентам знайти сфери особистісно та суспільно-корисної діяльності, визначити доручення, коло обов'язків, за яке вони нести відповідальність перед студентським колективом. Такі соціальні доручення розширювали досвід їхньої участі у різних видах діяльності, зокрема громадянської спрямованості й сприяли реалізації четвертої психолого-педагогічної умови дослідження.

Методика формування громадянської компетентності студентів технічних коледжів апелювала до організації освітньо-виховної діяльності здобувачів в рамках участі у навчальних квестах. Поняття «квест» (трансліт. англ. quest – пошук) означає гру, що вимагає від гравця виконання розумових завдань для просування по сюжету. Сюжет гри може забезпечує безліч наслідків кожної дії. Відтак хід гри залежить від дій як кожного гравця, так і усіх учасників гри. У ході квесту студенти експериментальних груп занурювалися у змодельовані умови, які відповідають актуальній соціальній дійсності.

Завдання, запропоновані у квестах, містили елементи несподіванки та змагальності. Тому сприяли розвитку аналітичних умінь студентів, творчих здібностей, фантазії. У межах дослідження квести умовно поділяли на два види: «живі» квести (проводяться за безпосередньої участі студентів та викладачів; «віртуальні» квести, або web-квести (студенти беруть участь у квесті за допомогою можливостей комп'ютерного обладнання та мережі Інтернет). Наприклад, зміст дисципліни «Основи правознавства» розширили авторським

квестом «Громадянин: права та обов'язки», який зорієнтований на діяльнісне засвоєння студентами теоретичного матеріалу щодо сутності та змістового наповнення категорій «адміністративна та кримінальна відповідальність», «юридичні терміни», «права та обов'язки громадян» тощо.

Дієвим методом формування громадянської компетентності студентів технічних коледжів стала волонтерська діяльність, яка, у загальному розумінні, виникла як аналог суспільно корисної діяльності. Окреслений вид освітньо-виховної активності студентів експериментальних груп передбачав достатню активізацію індивідуальної моральної позиції особистості, відповідальності за власну соціальну діяльність та її наслідки. Волонтерська діяльність дозволила зреалізувати спрямованість сучасної освіти на формування морального (суспільно зорієнтованого) способу поведінки студентів. Тобто актуалізувала адаптаційні механізми існування людини у соціумі. Водночас дала змогу реалізувати потребу особистості у неадаптивних актах моральної діяльності, які дозволяють їй перейти на ступінь перетворення існуючої суспільної реальності.

Висновки. Організаційно-технологічний аспект методики формування громадянської компетентності студентів технічних коледжів передбачає актуалізацію цінностей майбутніх фахівців до збереження і примноження традицій, звичаїв культури власного народу, дотримання демократичних засад розвитку суспільства, ставновлення як політично активного громадянина України. Водночас авторська методика ініціює діяльнісне опанування студентами оновлених відомостей, що стосуються громадянської проблематики та розширення досвіду громадянської поведінки через імітацію в освітньо-виховному процесі технічних коледжів різних видів громадянської діяльності, що існують у культурі сучасної держави (прес-конференція, брейн-ринги, дебати, ток-шоу та ін.). Цілісний процес формування у студентів громадянської компетентності, громадянських якостей особистості громадянської культури передбачає застосування потенціалу студентського самоуправління, педагогічного супроводу та волонтерської діяльності й спрямовується на збагачення інтенційного досвіду студентів участі у соціальній та громадянській діяльності, на основі якого майбутні фахівці здійснюватимуть громадянський вибір у повсякденній життєдіяльності.

Перспективи подальших наукових розвідок полягають у висвітленні методичних рекомендацій

для викладачів технічних коледжів щодо формування громадянської компетентності студентів закладів фахової передвищої освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Богомолова Н. М. Формування рис громадянськості у старшокласників в умовах полікультурного регіону: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Національна академія педагогічних наук України. Інститут проблем виховання, 2019. 315 с.
2. Вовк Н., Кринична В. Педагогічні умови ефективного формування громадянської компетентності в учнів на уроках трудового навчання. *Вісник науки та освіти*. 2023. №10 (16). С. 445–457.
3. Войчун О. В. Формування громадянської активності студентів університету засобами студентського самоврядування: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2020. 314 с.
4. Ковальчук І. Л., Марчук С. С., Чемерис І. В. Формування громадянської компетентності у майбутніх учителів початкових класів засобами сучасної правової культури. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Сціальна робота»*. 2021. Вип. 2 (49). С. 57–61.
5. Мірошніченко В. І., Грузевич Т. Ю. Формування громадянської культури старшокласників на основі сімейних традицій. *Педагогіка та психологія : збірник наукових праць*. 2019. Вип. 61. С. 113–122.
6. Паніна Л., Авдимирець Л. Формування громадянської відповідальності як складової громадянської компетентності здобувачів освіти закладу загальної середньої освіти. *Нова педагогічна думка*. 2021. №3 (107). С. 122–126.
7. Позняк С. І. Взаємодія в освітньому середовищі як чинник розвитку громадянської компетентності молоді: концептуальні основи дослідження. *Проблеми політичної психології збірник наукових праць*. 2020. Випуск 9 (2 3). С. 195–213.
8. Позняк С. Мотиватори розвитку громадянської компетентності студентської молоді в освітньому середовищі. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Психологія*. 2021. Випуск 3 (52). С.116–121.
9. Романишина Л. М. Методика експериментальної роботи щодо формування громадянської компетентності студентів технічних коледжів. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2023. № (211). С. 314–319. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2023-1-211-314-319>
10. Угрин Л., Щурко О. Громадянська компетентність в умовах сучасної демократії. *Політикус*. 2021. Вип. 6. С. 73–78.
11. Чорна Г. В. Формування громадянської компетентності студентів закладу вищої освіти. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2019. № 6 (93). С. 310–320.